

Motion till riksdagen 2018/19:2770

av **Sofia Westergren (M)**

LSS

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utförandet av den personliga assistansen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det är drygt tjugofyra år sedan lagen om särskilt stöd till vissa funktionshindrade (LSS) klubbades igenom i riksdagen och förändrade livsvillkoren för många funktionshindrade i samhället. Istället för att vårdas som tjugofemåring på det som då kallades långvården, fick även personer med svårare funktionshinder en möjlighet att ta sig ut och delta i samhället som vilken annan medborgare som helst. Och det är just detta som är grundintentionen med den personliga assistansen: att funktionshindrade personer skall kunna delta i samhället på liknande villkor som vilken annan invånare som helst. Merparten av de vuxna med personlig assistans idag är funktionella och aktiva människor som tack vare den personliga assistansen kan bidra och delta i samhället och ha ett liv istället för att bli omhändertagna på institution eller vara ofrivilliga fångar i sitt eget hem.

Att delta i samhället innebär inte bara att komma ut någon gång då och då och spela minigolf eller gå på bio. Att delta i samhället innebär rätten till att kunna gå till sitt arbete, att kunna gå och handla, att kunna följa med sin dotter på hockeyträningen, att kunna vara fritidspolitiker, att kunna laga sin egen mat, att kunna hjälpa sin partner med hushållsarbetet, att kunna bidra till samhället som god man eller kontaktperson m.m. Utan den personliga assistansen och utan tillräckligt mycket beviljad tid för assistans blir allt detta en omöjlighet för alla vuxna med personlig assistans idag. Det är därför frågan om den personliga assistansen och dess utförbarhet är så viktig. Assistansen är skillnaden mellan att bli ofrivilligt omhändertagen och kunna leva självständigt.

De senaste åren har det kommit allt fler prejudicerande domar som inskränkt möjligheten för fler och fler personer med funktionsvarianser att delta i samhället och också lett till att väldigt många personer som tidigare varit beviljade personlig assistans nu blivit av med den. Fokus har riktats ifrån att skapa möjligheter för redan hårt utsatta

människor till att spara pengar. I media avslöjas fuskare efter fuskare och allmänhetens inställning till den personliga assistansen blir allt mer negativ. Därför behöver lagen om särskilt stöd till vissa funktionshindrade ses över och dess grundintention återskapas.

Huvudmannaskap

Idag är huvudmannaskapet delat mellan den assistansberättigades hemkommun och staten. Det som avgör är hur många timmars grundläggande behov den assistansberättigade har. Som grundläggande behov räknas t.ex. hjälp med att klä på sig, gå på toaletten, äta och kommunicera med omvärlden. Om den assistansberättigade har ett grundläggande behov på under 20 timmar per vecka är det den assistansberättigades hemkommun som betalar. Har den assistansberättigade ett grundläggande behov på över 20 timmar är det staten (Försäkringskassan) som betalar.

Huvudmannaskapet och kostnaden för den personliga assistansen skall uteslutande ligga hos staten oavsett antalet timmars grundläggande behov. De största orsakerna till att huvudmannaskapet uteslutande bör ligga hos staten är finansieringen och bedömningen av rätten till personlig assistans. Skulle finansieringen och därmed kostnaden läggas över på landets kommuner finns stor risk att både kvalitén och utförandet av den personliga assistansen blir alltför olika beroende på vilken del av landet den assistansberättigade bor i. Om rätten till assistans uteslutande skulle bedömas av kommunerna kommer den problematik vi har idag med väldigt olika beslut för samma typ av behov olika delar av landet förstärkas och rättssäkerheten i besluten äventyras.

En annan anledning till att staten skall vara huvudman för hela den personliga assistansen är när personer med personlig assistans behöver flytta. De personer som idag har personlig assistans från sin hemkommun måste ansöka om assistans på nytt när de flyttar till en annan kommun och riskerar då ett helt annat beslut, vilket är både begränsande för individen och inte rättssäkert.

Kostnadseffektivitet i den personliga assistansen

Kostnaden för den personliga assistansen utgör idag ungefär 3 procent av statens budget och uppgår till drygt 24 miljarder kronor. Idag är knappt 15 000 personer berättigade till personlig assistans. Antalet assistansberättigade har de senaste åren krympt medan kostnaden fortsatt att öka. Detta är en ekvation som inte kommer att gå ihop sig över tid även om vi gör stora omprioriteringar i stadskassan. Därför måste assistansen göras mer kostnadseffektiv så att fler kan få ta del av den personliga assistansen utan att kostnaden fortsätter att öka okontrollerat.

För att uppnå kostnadseffektivitet i den personliga assistansen krävs framförallt att fusket minskas. I synnerhet det systematiska fusket från kriminella organisationer som idag i allt större utsträckning livnär sig på den svenska välfärden. Det krävs också att eventuellt överutnyttjande åtgärdas. Vidare måste rätt kostnader gå till rätt huvudman. Idag läggs t.ex. kostnader för rena sjukvårdande insatser på den personliga assistansen utan att sjukvården står för dessa. Det kommer också krävas att insatser från kommun och stat samordnas på ett kostnadseffektivt och för den assistansberättigade genomförbart sätt. Slutligen kommer det också att behövas någon form av begränsning av antalet timmar som man kan beviljas per vecka i de fall där den assistansberättigade inte

riskerar att avlida som en direkt konsekvens av avsaknaden av tillsyn från personal som känner den assistansberättigade mycket väl.

Kostnadseffektivitet i den personliga assistansen

Att det förekommer fusk och överutnyttjande av assistansen råder det inget tvivel om. Hur mycket pengar det rör sig om är dock oklart, men man kan med största sannolikhet förutsätta att fusk sker i tillräckligt stor utsträckning för att det måste bekämpas. Fusket sker huvudsakligen på tre olika nivåer:

- Det första fallet är den assistansberättigade som har ett reellt behov av hjälp, men ljuger om sitt tillstånd i syfte att få mer timmar än vad personen egentligen är berättigad.
- Det andra fallet är individen som utger sig för att vara svårt funktionshindrad men i verkligheten inte är det, ofta anställs då också enbart anhöriga för att kunna lura till sig så mycket pengar som möjligt.
- Det tredje fallet är när assistansanordnare, antingen med eller utan den assistansberättigades medverkan fuskar genom att t.ex. redovisa timmar som inte verkställs, ta in funktionshindrade personer från utlandet där timmarna inte verkställs och den funktionshindrade tas om hand av någon helt annan under makabra förhållanden och så vidare.

Alla som uppbär assistansersättning skall vara tvungna att medverka till stickprovskontroller där Försäkringskassan eller annan myndighet oanmält besöker den assistansberättigade. Skulle ett sådant stickprov råka ske under tiden för kroppsnära och intim hjälp skall personen som utför kontrollen avvakta till dess att den kroppsnära hjälpen är utförd eller senarelägga kontrollen.

Kontrollen av assistansanordnarna skall utökas. Assistansanordnarna skall förutom att arbetad tid intygas av assistenten och den assistansberättigade också kunna visa att assistenten faktiskt varit på samma plats som den assistansberättigade under arbetspassen.

Assistansberättigade som vill att anhöriga skall utföra assistansen skall inte själva få lov att vara assistansanordnare. Personer som uppbär assistansersättning och vill ha sina anhöriga skall inte själv få anordna sin personliga assistans då insynen och kontrollen är minimal. Vill man som assistansberättigad ha sina anhöriga som assistenter skall assistansen anordnas genom en assistansanordnare i vilken den assistansberättigade inte har något ägande eller inflytande.

Rätten till personlig assistans

Rätten till personlig assistans skall beviljas om man har ett grundläggande behov på minst 2 timmar per vecka. Som tid för grundläggande behov skall utöver de behov som idag räknas som grundläggande även följande behov räknas in:

- Tid för alla sorters egenvård.
- Tid för att äta (föra maten till munnen) och fördela maten, eller matas via sond tid skall räknas för hela måltiden.
- Tid för av och påklädning av såväl kläder, ytterkläder, handskar, mössor, vantar, hjälm, andningsmask, ortoser, skor etc.

- Annan hjälp som förutsätter ingående kunskap om den funktionshindrade oavsett funktionshindrets art.

Om den assistansberättigade har ett arbete skall särskild hänsyn tas till detta. Extra timmar utöver bidragstaket skall kunna beviljas för att den assistansberättigade skall kunna arbeta. Det skall också införas ytterligare en insats i LSS för att personer med funktionshinder som behöver ha hjälp för att kunna arbeta skall kunna få ledsagning för arbete utan att ett grundläggande behov finns. Det skall i detta fall räcka med att den funktionshindrade tillhör någon av personkretsarna. Det är viktigt att arbetande människor premieras.

Antalet timmar som skall beviljas för fritidsaktiviteter skall utgå från en lägsta schablon, därefter skall fler timmar kunna beviljas utifrån det reella antal timmar fritidsaktiviteter som den assistansberättigade faktiskt har och kan redogöra för. Storleken på lägsta schablonen skall utredas och fastställas av riksdagens socialutskott och lämpliga oberoende representanter som är väl insatta i ämnet.

All egenvård skall räknas som grundläggande behov och tiden för hela insatsen skall beaktas vid fastställandet av antalet timmar som den assistansberättigade kan tillgodoräkna sig.

Vid all bedömning av rätten till personlig assistans och mängden timmar skall alltid hänsyn tas till den assistansberättigades livssituation. Till exempel så skall fler timmar kunna beviljas för en assistansberättigad med familj och barn jämfört med en assistansberättigad utan familj och barn. Det innebär också att antalet timmar skall anpassas efter det reella behov den assistansberättigade har i olika delar av livet.

Personlig assistans för barn under 18 år

Så som regelverket ser ut idag tvingas många föräldrar till barn med funktionsvarianser lägga en stor del av sin tid på dygnet att hjälpa eller ha tillsyn över sitt barn, långt mycket mer tid än vad en förälder till ett barn utan funktionsvarianser i samma ålder lägger. Detta leder allt oftare till att föräldrar till barn med funktionsvarianser tvingas säga upp sig från sitt arbete, inte kan lägga rimlig tid på eventuella syskon, inte får egen tid för egna fritidsaktiviteter och får ofta inte tillräckligt med tid per dygn för att få en rimlig dygnsvila.

Sjukvårdande insatser och personlig assistans

Den personliga assistansen är en serviceinsats och inte en sjukvårdande insats. Assistanstid skall beviljas för så kallad egenvård, men inte för sjukvårdande insatser.

Sjukvårdande insatser skall regionerna som är huvudmän för sjukvården stå för. Om den sjukvårdande insatsen pågår under en längre tid och är av sådan art att den kan utföras i hemmet skall insatsen kunna delegeras direkt eller via hemsjukvård till den assistansberättigades assistenter, men sjukvården skall bekosta insatsen.

Om en person kräver omfattande, långvariga och kontinuerliga sjukvårdande insatser som inte går att genomföra i hemmet skall dessa genomföras av sjukvården och sjukvården skall då också sörja för personens boende, övriga behov och se till att personen vårdas på rätt ställe. Det är också direkt olämpligt att en person som kräver långvariga och kontinuerliga sjukvårdande insatser beviljas personlig assistans då personens behov inte kan tillgodoses av en personlig assistent.

Om en person med svår psykisk sjukdom, med t.ex. utåtagerande och våldsamt beteende är i behov av hjälp och omsorg så skall detta ses som en sjukvårdande insats och därmed skall sjukvården sörja för boende, behandling och övriga behov som personen kan tänkas ha. Det är också direkt olämpligt att en person med svåra psykiska tillstånd som kräver mycket speciellt utbildad personal beviljas personlig assistans då personens behov inte kan tillgodoses av en personlig assistent.

För barn under 18 år skall undantag kunna göras då det är viktigt att barnets familj måste ha rätt att välja om barnet skall bo hemma och vilken behandling man vill att barnet skall ha.

Genomförbarhet

Vid en biståndsbedömning idag tas ingen hänsyn till om det beviljade biståndet eller de beviljade antalet assistanstimmar går att utföra på ett sätt som gör att behovet hos den assistansberättigade tillgodoses. Man tar enbart hänsyn till det totala antalet timmar utifrån den assistansberättigades behov. Detta skapar väldigt ofta problem för den assistansberättigade och bidrar troligtvis också till ett överutnyttjande av assistansen.

Ett exempel är en assistansberättigad som behöver hjälp vid alla sina toalettbesök under dagen med att tömma blåsan med kateter. För detta blir den assistansberättigade beviljad 10 minuter per toalettbesök gånger åtta toalettbesök per dag. I exemplet har den assistansberättigade också ett antal andra grundläggande och övriga behov så att det totala antalet assistanstimmar uppgår till 28 timmar per vecka. Fördelat per dag blir detta 4 timmar per dag. Problemet uppenbarar sig genast eftersom den assistansberättigade i exemplet behöver hjälp att gå på toaletten från det att hen vaknar på morgonen till dess att hen går och lägger sig på kvällen jämnt fördelat över dagen. Alternativen den assistansberättigade ställs inför är antingen att försöka få ihop fler assistanstimmar. Eller få hjälp av en assistent på morgonen och kvällen i samband med andra aktiviteter och sedan låta en vän eller kollega hjälpa till vid övriga tillfällen under dagen. Ett tredje alternativ är om den assistansberättigade är beviljad trygghetslarm via sin hemkommun och då använda detta och ringa på hemtjänsten när toalettbehov uppstår, vilket bara fungerar i de fall den assistansberättigade är hemma.

För att motverka överutnyttjande och i praktiken tillgodose den assistansberättigades behov krävs att hänsyn tas till den assistansberättigades faktiska livssituation och att timmar kan beviljas för att assistansen praktiskt går att utföra.

Det krävs också ett mycket större utnyttjande av samordning och samarbete mellan stat och kommun så att insatser enligt LSS kan kombineras med insatser enligt SoL i mycket större utsträckning.

Hur detta samarbete skall utformas, hur man skall ta större hänsyn till utförbarheten av assistansen och hur hjälpen till den assistansberättigade skall fungera praktiskt i verkligheten behöver utredas närmare. Denna utredning skall verkställas och fastställas av riksdagens socialutskott och lämpliga oberoende representanter som är väl insatta i ämnet.

Utförandet av den personliga assistansen

Idag kan anhöriga jobba i princip hur många timmar som helst för en assistansberättigad anhörig. Arbetstidslagstiftningen är bortförhandlad i alla kollektivavtal som berör den

personliga assistansen. Det här öppnar inte bara upp för fusk utan bidrar också till att väldigt många assistanssamordnare utnyttjar anhöriga för att bemanna hos sina kunder. Det är inte ovanligt med anhöriga som jobbar upp till hundra timmar per vecka och mer för en assistansberättigad anhörig.

Anhöriga som arbetar som assistenter måste vara anställda hos en assistansanordnare, där varken den anhörige eller den assistansberättigade har ägarintresse eller på annat sätt har kopplingar till assistanssamordnaren.

Den personliga assistansen sysselsätter idag ungefär 80 000 personer. Men de senaste åren har lönerna halkat efter, villkoren för de personliga assistenterna blivit sämre och statusen på yrket försämrats avsevärt, vilket gjort det väldigt svårt att rekrytera personliga assistenter.

Assistansanordnarnas skyldigheter måste utökas dels vad det gäller kontroller för att stävja och motverka fusk, men också skyldigheter med avseende på den assistansberättigades säkerhet och den personliga assistentens arbetsmiljö.

Assistanssamordnaren skall tillse att de personliga assistenterna har den utbildning som krävs för att den assistansberättigade skall få adekvat hjälp utifrån sitt funktionshinder.

Assistanssamordnaren skall tillse att den personliga assistenten kan få det stöd och utbildning som krävs för att den personliga assistenten skall känna sig trygg på sin arbetsplats.

Assistansanordnaren skall vara skyldig att rapportera övergrepp, trakasserier och andra incidenter till Försäkringskassan som den personliga assistenten eventuellt blir utsatt för av den assistansberättigade. Den assistansberättigade skall vid upprepade incidenter, övergrepp eller trakasserier kunna bli av med rätten till sin personliga assistans.

Assistanssamordnaren skall ha skyldighet att offentligt redovisa hela sin bokföring så att denna kan granskas av t.ex. press och andra intressenter.

Det är fortsatt mycket viktigt att den assistansberättigade, barn som vuxen, kan välja sin assistansanordnare och ha inflytande över vem som anställs som personliga assistenter. Därför skall det även fortsättningsvis fritt gå att välja anordnare av den personliga assistansen. Men då det förmodligen kommer bli mycket fler assistansberättigade som har en kombination av LSS och SoL insatser i framtiden så skall lagen om valfrihetssystem (LOV) vara obligatorisk i alla Sveriges kommuner så att den assistansberättigade har full frihet att välja utförare oavsett typ av insats.

Den assistansberättigade skall även i fortsättningen kunna välja att själv anordna sin personliga assistans med undantaget att endast personliga assistenter som inte är anhöriga kan rekryteras.

Sofia Westergren (M)